

Ökoturizmus egy felmérés tükrében

Palancsa Attila

Egyetemi tanársegéd

Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Marketing Tanszék

Előzmény

*„Ne vigyél magaddal mást, csak a fotóidat,
ne hagyj hátra mást, mint a lábnyomokat,
áldozat csupán időd legyen.”*

Az élet más területeihez hasonlóan a turizmusban is fokozottan jelentkezik a környezettudatosság. A turisták egyre fogékonyabbak a környezet állapotára, keresik a természet közeli és annak értékeit bemutató, a környezetet kevésbé terhelő turizmusformákat. Hazánk természeti értékei lehetővé teszik, hogy az ökoturizmus tudatos fejlesztésével Magyarország Európában versenyképes kínálatot nyújtson a turizmus e gyorsan növekvő területén, amely a nemzetközi előrejelzések szerint a turizmus iparág egyik legjobb növekedési potenciáljával rendelkezik.

Az ökoturizmus fejlesztésével magas fajlagos költségű turistákat irányíthatunk Magyarországra, a belföldi turizmus bővítése hozzájárul az ágazat stabilitásának fokozásához és a turizmus hatékonyságának növeléséhez. A belföldi turizmus további haszna a szemléletformálásban, értékeink jobb megbecsülésében jelentkezik. Az ökoturizmus tudatos és integrált fejlesztése lehetővé teszi, hogy a magyarországi turizmus fokozottan kiaknázza a gazdasági lehetőségeket, újabb vonzerőket kapcsoljon be, valamint növelje a vidék eltartó képességét és ezt oly módon tegye, hogy a természeti erőforrások fenntartásához és védelméhez is hozzájáruljon.

Az ökoturizmus és a hozzá kapcsolódó fogalmak

Az ökoturizmusra jelenleg nincs széles körben, általánosan elfogadott definíció. Emellett a szakirodalomban, illetve a turisztikai vállalkozások körében számos fogalom terjedt el, amit gyakran az ökoturizmus szinonimájaként kezelnek. Ilyen fogalom például: szelíd, zöld, környezetbarát, alternatív, felelős turizmus stb. Ezek a meghatározások – annak ellenére, hogy mindegyik tartalmaz részigazságot – nem fedik le az ökoturizmus fogalmát.

A Turisztikai Világszervezet (WTO) meghatározását elfogadva az ökoturizmusra az alábbi definíciót érvényesítjük, fogadjuk el:

Az ökoturizmus természet alapú turizmusforma, ahol a turista fő motivációja a természeti értékek felelősségteljes felkeresése, megfigyelése, a természeti környezettel kapcsolatos tudatos ismeretszerzés, tanulás elsősorban interpretáción keresztül.

Főbb jellemzői:

- nem tömeges, általában alacsony csoportlétszám jellemzi, így a turizmusra jellemző negatív hatások minimálisak,
- módot ad a helyi lakosság társadalmi és gazdasági szempontból is előnyös részvételére, sajátos foglalkoztatására,
- megfelel a fenntarthatóság elveinek, a környezeti etika és a felelős gazdálkodás elvei mentén valósul meg,
- növeli a turisták és a helyiek környezettudatosságát,
- hozzájárul a természet megóvásához és megőrzéséhez.

Az ökoturizmus tartalmazhat kulturális elemeket, a hagyományos kultúra megismerését is, azonban a fő motivációt a természeti értékek alkotják. A természeti értékekhez kapcsolódóan a népi kultúrák, a kismesterségek, illetve az adott területen élő őslakosság jelene és múltja, ezek megismerése is részét képezheti az ökoturisztikai szolgáltatáscsomagnak.

Az ökoturizmus elsősorban, de nem kizárólag a védett területeken valósul meg. A védett területeken kialakított ökoturisztikai programok esetén garantálható a természetvédelem szakmai kontrollja és megelőzhető az ökoturizmust csak üzleti lehetőségként kihasználó szolgáltatók megjelenése. Az ökoturizmus fejlesztésében szerepet kell hogy kapjanak a kistérségi társulások, természetvédelmi egyesületek stb. is.

Az ismertetett jellemzők alapján megállapítható, hogy

- az ökoturizmus nem lehet tömegturizmus,
- a természetjárás még nem ökoturizmus,
- az ökoturizmus több mint védett területek, nemzeti parkok felkeresése.

Fenntartható turizmus

A fenntartható turizmus fogalmát a WTO vezette be, alkalmazva a fenntartható fejlődés elveit a turizmusra. A fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Lehetővé teszi az erőforrások olyan módon történő kezelését, amely folytán az emberiség kielégítheti a gazdasági, társadalmi és esztétikai igényeit, ugyanakkor megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és csoportok kulturális integritását is.

Az ökoturizmus és a fenntartható turizmus két különböző fogalom.

A fenntartható turizmus nem turisztikai termék, hanem egy olyan szemléletmód, amely az egész turisztikai szektorra – fokozottan az ökoturizmusra – érvényes.

Az etika szerepe az ökoturizmusban

A WTO a közelmúltban dolgozta ki a turizmus etikai kódexét, amely a fenntartható turizmus fejlesztésének kereteit ismerteti. Az ökoturizmus szemléletmódjának hátterét a fenntartható fejlődés elvei képezik. Az ökoturizmusban az etika, illetve a viselkedési kódexekre fontos szerep hárul, mivel egyik célja, hogy a turista az élményen és a megszerzett ismereteken kívül

tartós szemléletbeli, viselkedésbeli változást is hazavigyen magával. A követendő normák betartására az ökoturizmusban az összes érdeket – szervező, résztvevő, szolgáltató – figyelmét nyomatékosan fel kell hívni.

Nemzetközi tendenciák az ökoturizmusban

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 2002-t „Az Ökoturizmus Nemzetközi Évének”, nyilvánította. A WTO, valamint az ENSZ Környezetvédelmi Programja közösen szervezi és koordinálja az ezzel kapcsolatos eseményeket. A WTO 2001 és 2002 során számos konferenciát és találkozót szervez annak érdekében, hogy az ökoturizmust minél szélesebb körben, mint különálló turizmusformát ismerjék el. Ezek a konferenciák lehetővé teszik, hogy az ökoturizmust sikerrel fejlesztők tapasztalatait más országok is megismerjék.

Forgalmi előrejelzések

A turizmus, mint a világ legnagyobb iparága a jövőben is dinamikus fejlődés előtt áll. A WTO előrejelzései alapján 2002-ig a világturizmus évente átlagosan 4,1%-kal növekszik, és ezen belül az ökoturizmus a turizmus iparág átlagosnál gyorsabban növekvő, nagy lehetőségek előtt álló terület. Az ökoturizmus iránti kereslet a speciális érdeklődést kielégítő utaktól a turisták által igénybevett 1-2 napos ökotúrákig terjed. Az előbbieket viszonylag kis létszámú, de magas fizetőképességű keresletet támasztanak az exkluzív, magas minőségű turizmus iránt.

A turizmus általános növekedésével párhuzamosan már napjainkban is fokozottan érvényesülnek az új tendenciák. Ezek alátámasztják az ökoturizmus iránti folyamatosan megnövekvő keresletet: a turisták egyre inkább az aktív részvétellel járó és természet közeli kikapcsolódás formáit keresik és törekednek speciális érdeklődésük – a turizmus keretein belül történő – kielégítésére. Az alternatív turizmusformák iránti élénk érdeklődéssel párhuzamosan a tömegturizmus továbbra is domináns marad, azonban átalakuláson megy át: az egyénre szabott turizmus hódít tért.

Az élet más területein az tapasztalható, hogy a fogyasztók fontosnak tartják a környezetvédelem szempontjai és fogyasztói döntéseikben a környezettudatosságra törekednek. A környezet érintetlen állapota a turisztikai termékek értékesítésénél egyre meggyőzőbb érveként használható fel.

Magyarországon az ökoturizmus jelenségeinek vizsgálata kevésbé ismert, új területe a turizmusnak. Jelen kutatásom célja az volt, hogy a magyar utazásszervezők között felmérjem az ökoturizmussal szembeni igényeket, elvárásokat.

A felmérés a 2002. évi UTAZÁS Kiállításon történt. A 100 db kiosztott illetve személyesen lekérdezett kérdőívből 45 db érkezett vissza, ami 45 % -os gyakorlati válaszadási arányt jelent. A kiosztott kérdőívek eljutottak minden olyan magyar utazásszervező iroda képviselőjéhez, melyek - ha másutt nem is- de nevükben viselték az öko-, falusi - vagy a zöldturizmus jelzőt. A kérdőíveken az első három kérdés a válaszadók véleménye szerint jelentős ökoturisztikát folytató országokra kérdezett rá, melyek ezek és hogyan, milyen szempontok alapján kerültek kiválasztásra. A 4-6 kérdés a helyi vállalkozókkal szemben támasztott elvárásokra, az elvárt szolgáltatásokra, és az utazásszervezők követelményrendszerére volt kíváncsi. A következő három kérdés (7-9) az ökotúrákból származó, a helyi közösségeket segítő előnyökről, a támogatási rendszerekről kért információt. Az egyetlen nyitott kérdés a 10. kérdés, mely arra kereste a választ, hogy a megkérdezettek mit értenek az ökoturizmus fogalma alatt.

Hangsúlyozom, hogy a felmérés a magyar utazásszervezőket kérdezte meg arról, hogy mi a véleményük az ökoturizmusról, mit tartanak fontosnak, fejleszhetőnek.

Az 1. táblázat a megkérdezettek azon véleményére volt kíváncsi, hogy szerintük mely országok azok, amelyekben az ökoturizmus az átlagos szint fölé emelkedik és az idegenforgalmi szakma is jelentős ökoturisztikai desztinációként kezeli.

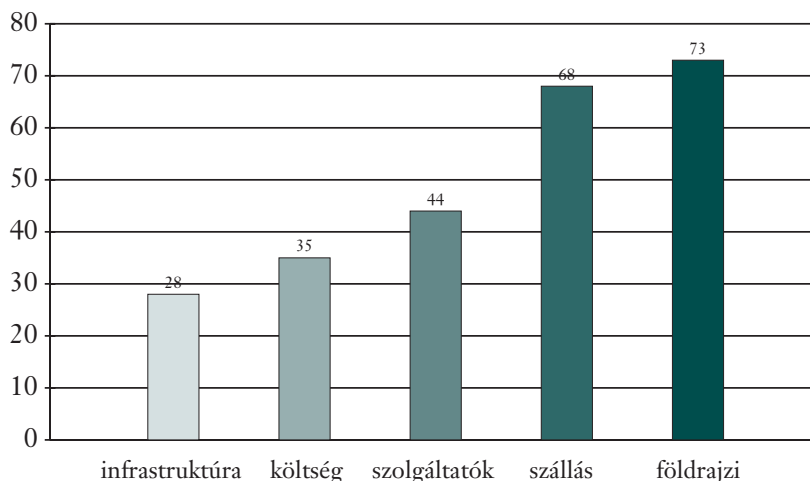
1. táblázat

Célország	Elsődleges		Másodlagos	
Németország	7	15%	2	4%
Ausztria	15	33%	9	20%
Svájc	6	12%	2	4%
Finnország	5	10%	3	6%
Svédország	4	8%	2	4%
Franciaország			3	6%
Horvátország	4	8%	2	4%
Hollandia	3	6%	2	4%
Norvégia			4	8%
Magyarország	2	4%	1	2%

Az eredmények azt mutatják, hogy a magyar utazásszervezők elsődlegesen az európai országokat tekintik ökoturisztikai célállomásnak és szinte valamennyi európai ország megtalálható a felsorolásban. Ugyanakkor meglepő, hogy a klasszikusan ökoturisztikai célállomásként számon tartott Európán kívüli országokat csak elvétve említik (Kenya, Galápagos-szigetek, Costa Rica). Említésük esetén viszont az első helyre teszik.

A válaszadókat megkérdeztem arról, hogy milyen kritériumok alapján választották ki az első kérdésben megjelölt országokat. Az utazásszervezők által legfontosabbnak vélt országok jellemző választási - döntési kritériumait a 1. ábra mutatja be.

1.ábra
Az utazásszervezők kritériumai az ökotúrák célországainak kiválasztásában

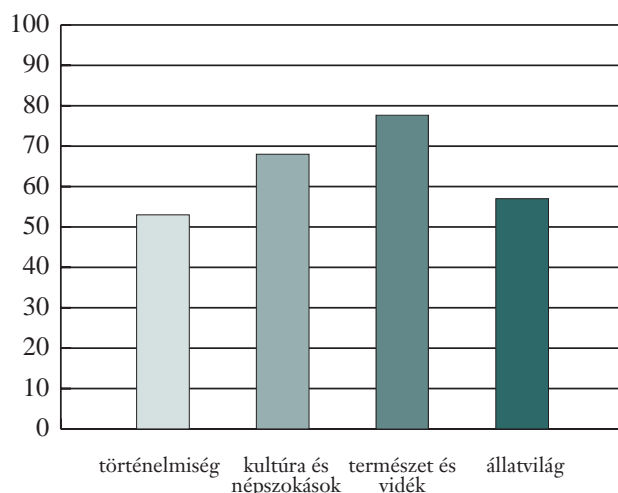

A kérdéshez kapcsolódva néhány válaszadó megjelölte a természetvédelmet, az állatvilág különlegességét, a természeti adottságokat is. Érdekes, hogy a közbiztonságra, mint a minőségi turizmus fontos alkotóelemére a megkérdezettek egyike sem utalt.

Mivel az ökoturizmus rendszere igen széles skálájú, ezért - szűkítve a válaszadási lehetőségeket - következő kérdéssel a terület négy fő specifikumára koncentráltam. Arra kerestem választ, hogy a megkérdezettek miként rangsorolják a legfontosabb ökotúrák fajtáit.

2. ábra

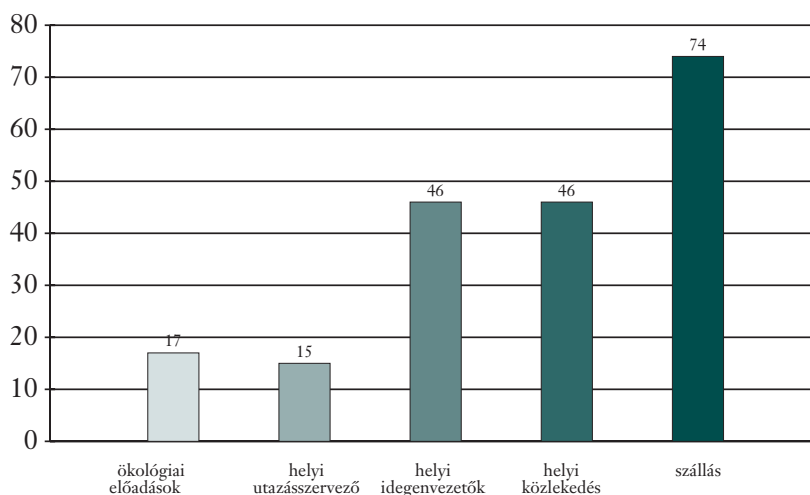
A kínált ökotúrák főbb típusai

Az igénybevett helyi szolgáltatásokat az utazásszervezők véleménye alapján az alábbi rangsorba lehet állítani. A válaszadók többsége szinte minden helyi szolgáltatást igénybe venne. Kiemelkedik a szolgáltatások közül a szállásslátogatás. Ugyanakkor feltűnően kevés %-ot kapott a helyi utazásszervezők igénybevétele és kevés az igény az ökológiai előadások után is.

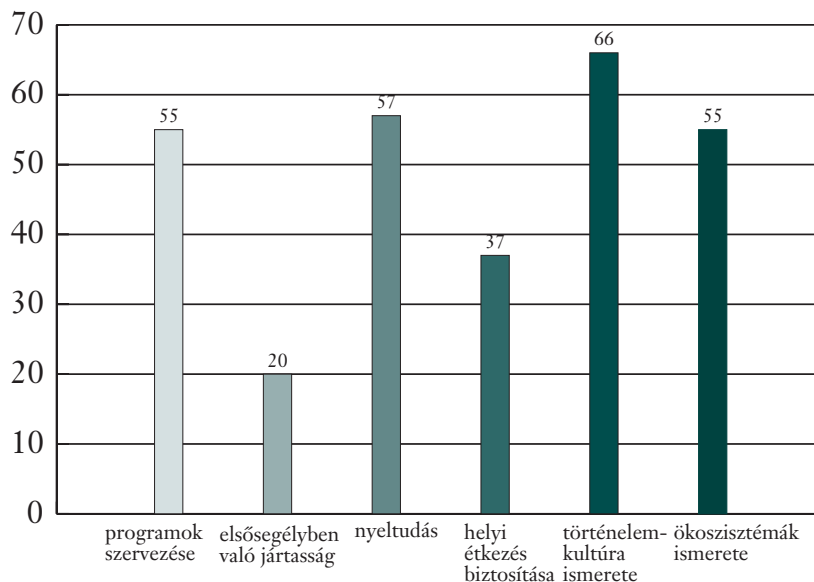
3. ábra

Az igénybevett helyi szolgáltatások

Az 4. ábra a helyi vállalkozóktól elvárt készségeket mutatja be. A válaszadók többsége itt is szinte minden felsorolt jellemzőt fontosnak tartott.

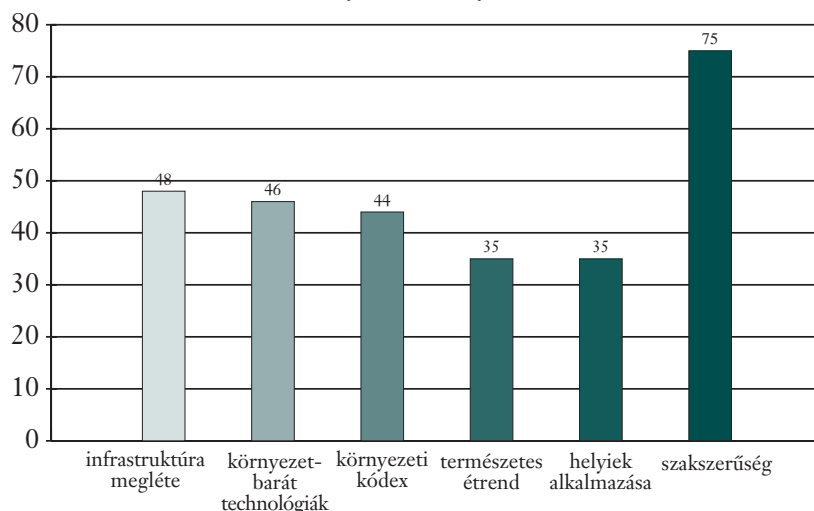
4. ábra
Helyi vállalkozóktól elvárt képességek

Az adatok közül kiemelkedően sokan tartják fontosnak a helyi vállalkozók történelmi-kulturális ismereteit, illetve kevésbé tartják fontosnak az elsősegélyben való jártasságot. A szabadon választott válaszadási lehetőségek között felmerült még a szervezőkészség megléte, a megbízhatóság, becsületesség és a természetvédelem is.

A 5. ábra szerint a válaszadók az alábbi feltételeket tartották fontosnak a helyi vállalkozókkal kapcsolatban. Egyéb lehetőségeket nem jelöltek meg a válaszadók. Viszont igen meglepő, hogy a helyiek alkalmazása, a természetes étrend ismerete csak 35 %-os kívánalomként jelentkezik.

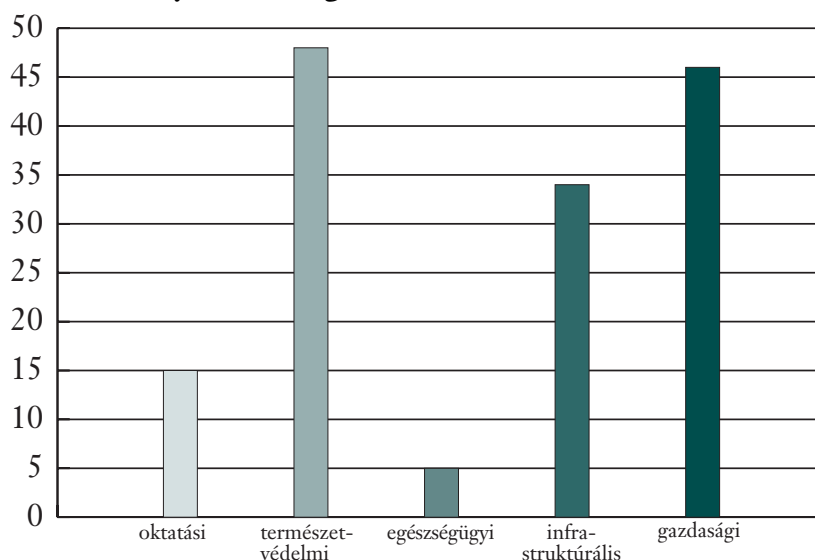
5. ábra
Elvárások és követelmények a helyi vállalkozókkal szemben

Az utazásszervezők véleményét arról, hogy szerintük az ökoturizmus milyen remélt hasznot hozhat a helyi közösségek számára a 6. ábrán láthatjuk.

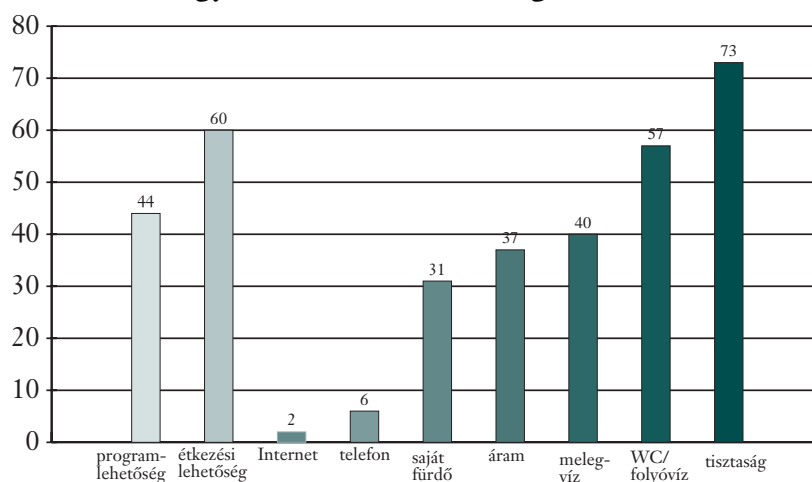
Az egyéb válaszadási lehetőségek között a gazdasági haszonhoz kapcsolható munkahely-fejlesztési lehetőségeket említik. Ugyanakkor felmerül egy-egy alkalommal a tudományos kutatás lehetősége, új helyi vállalkozások létrejötte, visszatérő turisták.

6.ábra
Helyi közösségek számára hozott haszon

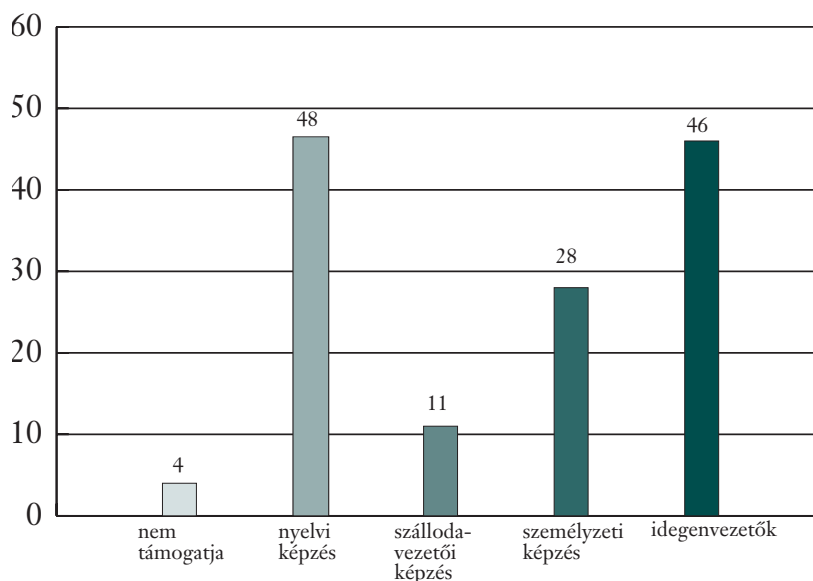
A következő kérdés arra keresi a választ, hogy a leendő ügyfelek milyen szolgáltatásokat várának el a szolgáltatást nyújtóktól.

7.ábra
Ügyfelek által elvárt szolgáltatások

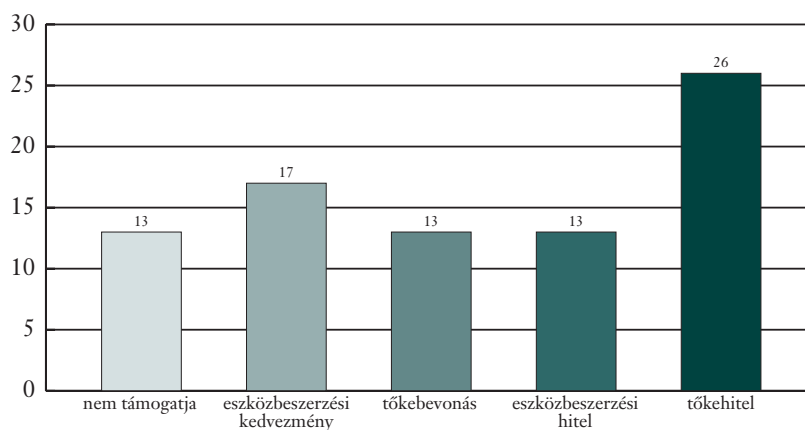
A továbbiakban arra keresem a választ, hogy az utazásszervezők az ökoturizmus ismertebbé tételéért, a helyi vállalkozók szolgáltatás színvonalának javítása érdekében milyen képzési támogatásokat tartanak fontosnak.

8. ábra
Utazásszervezők által nyújtott képzési támogatás

A 9. ábra az utazásszervezők által a helyi vállalkozóknak nyújtott pénzügyi támogatások lehetőségeit körvonalazza, illetve keresi a választ arra, hogy melyiket helyeznék előtérbe, melyikről gondolják azt, hogy elősegíti a minőségi ökoturizmus fejlesztését. Összesítve a két táblázatból egyértelműsíthető, hogy a pénzügyi támogatást kevésbé tartják előnyösnek, ugyanakkor a képzési támogatások kedveltebbek, nagyobb lehetőségként kezelik az utazásszervezők.

9. ábra
Utazásszervezők által nyújtott pénzügyi támogatás

S végül a 10. kérdés az ökoturizmus meghatározására irányult. A válaszadók döntő többsége (85 %) igyekezett valamilyen definíciót adni a fogalomra. A meghatározások döntően 4 fő tartalmi elem köré csoportosíthatók:

- földrajzi adottságok előtérbe helyezése,
- természeti szépségek, helyi értékek, szokások, sajátosságok őrzése,
- a fenntarthatóság, a természetvédelem,
- a helyi lakosságra való támaszkodás.

Az egyik válaszadó definícióját idézve az ökoturizmus:

„A természeti környezet oly módon való bemutatása, hogy a látogatók különlegességet kapjanak, de mindezt fenntartható fejlesztéssel érik el és ez a térség lakói számára előnyöket jelent.”

Összefoglalás

Az elvégzett vizsgálat bizonyítja, hogy a hazai utazásszervezők az európai országokra helyezik a hangsúlyt. A fogadó országok száma igen nagy: az utazásszervezők 37 országot jelöltek meg a felmérésben. Megfigyelhető, hogy a helyi vállalkozók - a szállásadás és a szakszerűség mellett - fontos szerepet fognak játszani.

Az utazásszervezők szerint az ökoturizmus szolgáltatásrendszerének hasonló kritériumai vannak, mint a turizmusnak, ám néhány speciális tudással kiegészül. Így fontos a helyi vállalkozók ökoszisztéma ismerete, a természetvédelem, szakszerűség stb. Ugyanígy elvárt a legfontosabb kényelmi szolgáltatások megléte is (telefon, fürdőszoba), melyeket azonban a válaszadók korlátozottabban tekintenek fontosnak, mint az általában a turizmusra jellemző.

A helyi vállalkozók számára fontos az utazásszervezők igényeinek felmérése, így megismerhetővé, tervezhetővé válik a kereslet, a vállalkozók az igények ismeretében fel tudnak készülni az ökoturisztikai utazókra.

Az egyes piacokon megjelenő igények természetesen különbözőek, de ilyen kérdőíves módszerrel a megcélzott szegmensek jól megismerhetőek. Magyarországon az ökoturizmus piaca jelenleg éretlen és passzív. Nagy lehetőségek rejlenek az ökoturizmus szervezésében, tervezésében.

Felhasznált irodalom:

Józsa L.

Marketing, Veszprémi Egyetemi Kiadó, 2000.

Józsa L.

Marketingstratégia, Műszaki 2002.

Kollarik A.

Magyarország Nemzeti Parkjai, Tapolca, 1999.

Inskeep E.

A fenntartható turizmus fejlesztése, Geomédia, 2000.

A Compilation of Good Practices. WTO, 2002.

Palanca A.

Ökoturizmus felmérés Magyarországon, Alkalmazkodó marketing Keszthely, 2002.